

Selma Lagerlöf

POVESTEA LUI GÖSTA BERLING



Selma Lagerlöf, *Povestea lui Gösta Berling*

Stefan Zweig, *Inimi neliniștite*

Lloyd C. Douglas, *Parada*

Joseph Conrad, *Hanul lui Almayer*

Selma Lagerlöf

**Povestea
lui
Gösta Berling**

Traducere de D. Ionescu Morel

Ediție revizuită de Cătălina Călinescu

Editura BOOKSTORY

București

– 2023 –

Introducere

Preotul

În sfârșit, preotul se urcă în amvon. Enoriașii ridicară privirile spre el; preotul venise, nu va lipsi ca duminica trecută și ca în multe alte duminici. Astăzi își va spune predica.

Preotul era tânăr, înalt, subțire și de o frumusețe strălucitoare. Dacă i-ai fi pus un coif pe cap, o spadă sub braț și l-ai fi îmbrăcat cu platoșă, ar fi putut fi sculpat în marmură și să i se dea numele celui mai frumos dintre atenieni. Avea o privire adâncă asemenea unui poet și bărbia rotundă și hotărâtă a unui războinic; înfățișarea lui era frumoasă, delicată, plină de viață spirituală și de genialitate.

Credincioșii din biserică se simțiră rușinați văzându-l în felul acesta: ei erau obișnuiți să-l vadă venind de la cârciumă, clătînându-se, însoțit de camarazi veseli precum Beerenkreutz, colonelul cu mustață albă și grosă, sau de grasul căpitan Bergh.

Băuse atât de mult, încât săptămâni de-a rândul nu mai fusese în stare să-și vadă de slujbă, iar enoriașii fuseseră nevoiți să se plângă împotriva lui: întâi la protoiereu, pe urmă la episcop. Însuși episcopul venise într-o vizită pastorală pentru a face o anchetă. El stătea în biserică având crucea de aur pe piept, înconjurat de teologii din Karlstadt și de preoții din parohiile vecine. Nu exista nicio îndoială că purtarea preotului depășise limita. Atunci, pe la anul 1820, nu se judeca aspru un om bețiv, dar omul acesta neglijase și slujba din pricina băuturii. Și acum trebuia s-o piardă.

Stătea în amvon și aștepta ultimul vers al cântecului bisericesc. Deodată, își dădu seama că era înconjurat de vrăjmași. Preotul ar fi putut să se arunce în genunchi și să-i roage să fie miloși cu el.

Dar o clipă mai târziu, fu cuprins de ură. Își aducea bine aminte cum urcase pentru prima dată în amvon în urmă cu un an. Atunci fusese un om fără cusur, iar astăzi stătea și privea la omul cu crucea de aur la gât, care venise să-l judece.

Adevărat că băuse, dar cine avea dreptul să-l dea în judecată? Văzuse cineva locuința preotului, unde era osândit să locuiască? Cu brazii sobri și înspăimântători, care loveau în geamuri? Umezeala picura de pe tavane și curgea pe zidurile pline de mucegai. N-avea el nevoie de rachiu ca să-și păstreze curajul, când zăpada fină intra prin geamurile sparte și când pământul sterp nu era în stare să dea pâinea trebuincioasă?

Considera că fusese un preot așa după cum enoriașii lui îl meritau. La urma urmei, toți beau. De ce el singur să se împotrivească? Bărbatul care-și îngropase nevasta se îmbăta la praznic, tatăl care adusese copilul la botez făcea un chef. Oamenii beau venind de la biserică, așa că mare parte erau beți când soseau acasă. Un preot bețiv se potrivea de minune pentru ei. Mergea ceasuri întregi pentru nevoile preoției, într-o haină subțire, peste lacuri înghețate, unde se întâlneau toate vânturile, sau plutea în voia sorții pe aceste lacuri într-o luntre deschisă pe vânt și pe ploaie, sau pe viscol, trebuind să se dea jos din sanie spre a face pârție cailor, zăpada fiind mare cât casa. În împrejurările acestea învățase el să iubească rachiul.

Zilele anului se duceau întunecoase și pline de jale. Dar seara, duhul își arunca lanțurile și se elibera cu ajutorul rachiului. Venea inspirația. Inima se înfierbânta, viața se înse-nina, cântecele răsunau și trandafirii parfumau aerul. Odaia cârciumii devenea pentru el o grădină cu flori, cu struguri și măslina din belșug, statui de marmură străluceau în verdeața întunecoasă; filosofi și poeți se plimbau sub palmieri și platani. Preotul, sus în amvon, știa că în părțile acestea ale țării nu era de trăit fără rachiu. Toți cei care se aflau în biserică

știau acest lucru și totuși veniseră să-l judece. Voiau să-i smulgă haina preoțească, pentru că intrase beat în casa Dumnezeului lor. Ah, toți oamenii aceștia își închipuiseră că avea alt Dumnezeu decât rachiul.

Preotul a rostit prima rugăciune, apoi s-a plecat să spună Tatăl nostru.

În biserică, tăcerea e deplină în timpul rugăciunii. Deodată, preotul își apucă haina cu amândouă mâinile. I se păru că toți cei de față, în frunte cu episcopul, se furișau pe scara amvonului în sus, spre el, ca să-i smulgă haina preoțească. Stătea în genunchi și nu întorcea capul, dar simțea cum trăgeau de pulpană și-i vedea deslușit pe protoiereii, preoții și eforii, dascălul și toată enoria trăgând ca să-i scoată haina. Îi vedea atât de deslușit, încât aproape era în stare să râdă de ei în hohote. Dar în același timp fruntea i se acoperi cu sudoare rece. Totul era îngrozitor.

Să ajungă el un om nemernic, din cauza rachiului, un preot destituit! Există oare lucru mai înjositor?

Acum putea să ajungă cerșetor pe drumuri, putea să se culce beat în șanț, îmbrăcat în zdrențe, să umble cu vagonzii.

Sfârșise rugăciunea. Trebuia să citească predica. Atunci îi trecu prin minte un gând, care îl făcu să-i piară vorba de pe buze; îl fulgeră gândul că pentru ultima dată mai avea dreptul de a-L preamări pe Dumnezeu. Pentru ultima dată! Gândul acesta îl zdrobi pe preot. Uită de rachiul și de episcop. Trebuia să se folosească de prilej și să-L preamărească pe Dumnezeu.

I se părea că e stăpân pe amvonul lui. Și duhul lui avea aripi și zbura până în cerul deschis deasupra lui. Glasul îi era tare și puternic preamărindu-L pe Dumnezeu.

Lăsase predica la o parte și gândurile îi veneau ca un cârd de blânzi porumbei, i se părea că altcineva vorbea, dar înțe-

legea că acesta era lucrul cel mai măreț de pe pământ și că nimeni nu putea să ajungă mai sus decât el, în splendoare și măreție, stând aici și vorbind pentru gloria lui Dumnezeu. Când inspirația se sfârși, începu să plângă cu capul în piept. Credea că viața îi dăruise cel mai măreț ceas și că el trecuse.

După slujbă trebuia să urmeze conferința și cercetarea. Episcopul întrebă dacă enoriașii aveau plângeri de făcut împotriva preotului lor.

Preotul nu mai era supărat și încăpățânat ca înainte de predică. Acum îi era rușine și ținea capul plecat. Vai, el bănuia că vor veni să înșire toate povestirile acelea mizerabile despre rachiul. Dar despre niciuna nu se vorbi. În jurul mesei celei mari de judecată era tăcere. Preotul își înalță capul. Se uită la dascăl, care tăcea. Pe urmă la efori, se uită și la țăranii ambițioși și la proprietarii de uzine. Toți tăceau. Stăteau cu buzele strânse și priveau nedumeriți. Fiecare așteaptă să înceapă altul, se gândea preotul.

Unul dintre efori tuși ușor și zise:

– Găsesc că avem un preot bun. Și Prea Sfântul Episcop a auzit cum știe să predice.

Episcopul vorbi despre lipsurile de la slujbă ale preotului.

– Și preotul poate să fie bolnav câteodată, ca și alți oameni, spuseră țăranii.

Episcopul arătă că nu fuseseră mulțumiți de purtarea lui.

Atunci, toți deodată îi luară apărarea, preotul lor fiind atât de tânăr. Nu încapă vorbă că dacă ar vrea să predice întotdeauna ca în acea zi, n-ar vrea să-l schimbe, nici chiar cu episcopul.

Nu mai erau nici acuzatori, nici judecători. Preotul simțea cum îi crește inima și cum îi curge sângele prin vine. Vasăzică, nu se mai afla printre dușmani, îi câștigase pe toți, tocmai când nici nu se aștepta. Putea să rămână predicatorul lor și mai departe.

După ce se sfârși inspecția, episcopul, protoiereii, preoții și cei mai de seamă dintre efori stătură la masă, în casa preotului. Una dintre pretesele vecine își luase sarcina să rânduiască ospățul, iar preotul își dădu seama pentru întâia oară că locuința lui nu era atât de tristă. Masa lungă era pusă sub brazi și arăta așa de frumos cu față de masă albă, cu veselă albă și albastră și cu pahare strălucind.

Doi mesteceni se aplecau la intrare, crengi de cetină erau așternute în antreu, iar la grindă era atârnată o ramură de flori; acestea erau așezate în toate odăile. Mirosul de mucegai fusese alungat și geamurile verzi străluceau vesel la soare.

Preotul era atât de bucuros! Își dădu singur cuvântul că n-are să mai bea de acum înainte.

Toți cei din jurul mesei erau veseli: toți cei care fuseseră mărinimoși și iertaseră erau bucuroși: preoții și protoiereii erau mulțumiți că se alungase scandalul. Episcopul închină paharul, povestind că plecase cu inima grea la drum, pentru că auzise zvonuri multe și urâte. Plecase să găsească un Saul și uite că Saul se și făcuse Paul, care era în stare să muncească mai mult decât toți ceilalți.

Și protoiereul vorbi despre darurile bogate cu care este înzestrat tânărul preot, laudându-le. Îi aminti însă că nu trebuia să se fălească, ci dimpotrivă, să-și dea toată osteneala de a se ține în frâu, ca omul care poartă o grea și scumpă sarcină pe umeri.

La această masă preotul nu se îmbătă, era însă amețit. Toată fericirea neașteptată i se urcă la cap. Cerul îi dăduse limbajul inspirației și oamenii îi făcuseră un dar din iubirea lor.

Când totul se sfârși, se culcă, dar sângele nu înceta să curgă fierbinte și repede prin venele lui, neputând să stingă focul de fericire, care-l făcea să treacă printr-o neliniște bucuroasă.

Deodată auzi un glas:

– Ești treaz, preote?

Venea un om trecând prin iarba de lângă casă. Preotul se uită și îl recunosc pe grasul căpitan Kristian Bergh, unul dintre credincioșii lui prieteni. Fără casă și cămin, căpitanul acesta avea un chip uriaș și puternic, fiind înalt și prost ca un munte.

– Da, sunt treaz, căpitane, răspunse preotul; crezi oare că se poate dormi într-o astfel de noapte?

Ei bine, Gösta ascultă atunci ce are să-i spună căpitanul Kristian. Uriașul a fost cuprins de presimțiri rele: se teme că preotul nu va mai avea curajul să golească o sticlă de vin cu el. Nu-i vor mai da pace deoarece acești teologi din Karlstadt, care cunoșteau de-acum drumul, erau în stare să vină din nou și să-i rupă haina preotească. Ori, căpitanul Kristian a intervenit cu mâna-i greoaie și atât teologii, cât și episcopul nu vor mai reveni. De acum înainte, preotul și prietenii lui vor putea bea în liniște în casa parohială. Gösta Berling să plece urechea și să asculte isprava puternicului căpitan Kristian Bergh. Când episcopul și teologii s-au urcat în cupeu și s-au închis bine ușile, Kristian Bergh a luat locul vizitiului și în noaptea senină i-a dus câțiva kilometri, făcându-le pe Excelențele Lor să simtă ce puțin ține viața la corpul omenesc. El a lăsat caii să se ambaleze și să fugă cât puteau de iute. Îți închipui poate că drumurile desfundate erau ocolite ca să nu simtă izbiturile? Nu-l cunoști bine! Mergea prin șanțuri și miriște cu iuțeală nespus de mare, cobora coastele dealurilor, fugea pe marginea lacului cu apă până la osia roții, se împotmolea în mlaștini, cobora locuri stâncoase unde caii și roțile alunecau.

În acest timp, episcopul și teologii, galbeni și cu fețe înspăimântate, bombăneau rugăciuni în dosul perdelelor cupeului.

Își vor aminti multă vreme de această călătorie.

Ce mutre pe ei când în sfârșit s-au văzut la hanul Rissäter încă în viață, dar scuturați ca alicele de pușcă într-un sac de piele.

– Ce a însemnat toate acestea, căpitane Kristian? întrebă episcopul când deschise ușa de la cupeu.

– Aceasta înseamnă că Excelența Sa va chibzui de două ori înainte de a-i mai face o nouă vizită lui Gösta Berling, răspunse căpitanul Kristian, care pregătise dinainte răspunsul.

– Complimente lui Gösta Berling, zise episcopul, și spune-i că nu va mai vedea niciodată vreun episcop venind la el.

Isprava aceasta o povesti grasul căpitan preotului, la fereastra deschisă.

Preotul ridică brațul ca să-i tragă uriașului un pumn puternic, dar se stăpâni. Închise fereastra cu zgomot și rămase în mijlocul odăii, văzând că-l amăgise Dumnezeu; și astfel episcopul va crede că el se prefăcuse toată ziua și, prin urmare, va fi dat afară din rândul preoților.

A doua zi dimineată, preotul dispăruse din casă. Știa că are să fie destituit și plecase singur.

Aceasta se petrecea prin 1820 într-o comună îndepărtată din Vermland. Era cea dintâi nenorocire care îl lovea pe Gösta Berling, dar nu și cea din urmă, deoarece mânjii care nu vor să îndure pintenii și biciul găsesc că viața este grea. La fiecare întâpătură dureroasă, ei stau pe loc, zvârl din picioare și se avântă pe drumuri rău croite spre prăpastie.

Dacă drumul este cu pietriș și călătoria grea, ei nu găsesc altceva mai bun de făcut decât să-și lepede povara și să pornească înainte.

Cerșetorul

Într-o zi friguroasă de decembrie, un cerșetor suia coasta de la Broby. Era acoperit de zdrențe și prin ghetele-i căscate, zăpada îi uda picioarele.

Löven este un lac lung și îngust la Vermland, care în două locuri formează niște strâmtori lungi și strâmte. Lacul se întinde spre nord până la pădurile fineze, iar spre sud până la lacul Vrener. Mai multe comune îl împrejmuiesc. Broby, cea mai mare și cea mai bogată dintre aceste comune, ocupă o bună parte a malurilor, atât din dreapta, cât și din stânga, dar pe partea dreaptă se găsesc și moșiile cele mai importante: Ekeby și Björne, renumite pentru frumusețea și bogăția lor, și marele oraș Broby, care avea han, tribunal, casă parohială, comisarariat de poliție și un câmp pentru bâlci. Broby este așezat pe o colină.

Cerșetorul, după ce se îndepărtă de hanul de la poalele colinei, se străduia să ajungă la casa parohială care este așezată pe înălțime, tocmai sus.

Înainte de el, o fetiță trăgea o sanie încărcată cu un sac cu făină.

Cerșetorul o ajunse din urmă și începu să-i vorbească:

– Calul e prea mic pentru o sarcină așa de grea, spuse el.

Copila, o fetiță de 12 ani, cu ochi pătrunzători, se uită îndărăt și îl privi pe cel care-i vorbise.

– Dar-ar Dumnezeu să fie calul și mai mic, iar sarcina încă mai mare, căci ar ajunge mai departe, răspunse ea.

– Încărcătura din sac e a ta?

– Da, trebuie să-mi văd singură de hrană, deși sunt atât de mică!

Cerșetorul împinse sania de dinapoi.

Povestea lui Gösta Berling

– Să nu crezi că am să-ți dau vreun bacșiș, spuse fetița, iar cerșetorul începu să râdă, zicând că știe că este fata preotului de la Broby.

– Așa e, răspunse fata. Mulți copii au un tată sărac, dar niciunul un părinte mai rău.

– Tatăl tău e iute și rău? Aș vrea să știu de unde ai căpătat sacul cu făină.

– Am luat secara azi-dimineață din hambarul tatei și acum vin de la moară.

– Dar n-o să te vadă când te întorci?

– Tata e în inspecție.

– Mi se pare că vine cineva în urma noastră; dacă ar fi el?

Fata se uită îndărăt și începu să țipe:

– E chiar tata, plângea ea, dacă mă prinde, mă omoară. Ia sania și trage-o, ca să creadă că e a ta. Fiind întunerice, vino cu ea la locuința preotului și să nu te ierte Dumnezeu dacă nu vei veni.

Cerșetorul întoarse sania și se duse cu inima supărată îndărăt spre cârciumă.

Aici, în comuna Broby pe unde mergea el în aceste clipe, de-a lungul strâmtorii care unește Lövul superior cu Lövul inferior, în aceste ținuturi vestite prin bogăție și veselie, unde moșii boierești se învecinează tot cu moșii boierești, unde atelierile de fierărie și uzinele sunt unele lângă altele, fiecare drum îi era prea trist, fiecare loc prea îngust, fiecare pat prea tare. Aici totul îi inspira o aspră nostalgie a marilor păduri eterne.

Aici nenorocirile răsunau cu fiecare adiere. Transportul trunchiurilor de arbori și cotigi cu cărbuni coborau fără sfârșit, cu o iuțea neîntreruptă. Convoaie de minereuri urmau fâgașe adânci, săpate și șlefuite de sute de alte convoaie. Aici, săniile cu musafiri nu mai sfârșeau fuga între moșioarele cu mici